

پیشگفتار

هر گاه کسی دست به قلم می‌برد تا مطلبی بنویسد، سخنی دارد که می‌خواهد آن را به قید کتابت در آورد و در این نوشتن، هدفی و مخاطبی دارد که مطلبش را متناسب با زبان، دانش، وقت و موقعیت او سامان می‌دهد؛ بنابراین سه عامل «موضوع، هدف و مخاطب» در انتخاب چهار عنصر «زبان، قالب، حجم، و رویکرد گفتمانی» تأثیر می‌گذارند و هر یک از آنها نیز تابع قواعد خاصی هستند.

نوشته‌ای که در این کتاب، مورد نظر ماست، نوشته علمی است. در نوشته علمی، معمولاً نویسنده به نکته و مفهومی دست یافته است که قصد دارد آن را به مخاطب خود منتقل کند و مخاطب او کسی است که خواهان دسترسی به آن اطلاع است و توانایی درک آن را دارد.

خاصیت مطلب علمی، «خبری» بودن آن است؛ حال آنکه در بعضی متون دیگر مانند متون ادبی، قصد نویسنده تأثیرگذاری است نه اطلاع‌رسانی. البته متون خبری نیز انواعی دارند؛ برای مثال متون روزنامه‌ای نیز خبری هستند، ولی علمی نیستند. تفاوت متون علمی با متون خبری دیگر آن است که با روشهای پذیرفته شده علمی (نه معیارهای ذوقی)، به دنبال نقض یا اثبات چیزی هستند؛ بنابراین «روشمند» و «استدلالی» هستند و در استدلالهای خود به اطلاعات اثبات شده موجود استناد می‌کنند؛ پس «استنادی» نیز هستند.

از این رو، زبان متون علمی، مبتنی بر زبان «معیار و رسمی» است؛ زیرا باید کاملاً روشن باشد و از هرگونه حشو و زیاده‌گویی، یا اختصار نابجا، و از هر نوع ابهام و استعاره و کنایه یا پیچیده‌گویی، و از هر نوع بی‌مبالاتی دستوری و معنایی یا کاربردهای عامیانه، پاک و پالوده باشد.

همچنین از ساختاری منسجم برخوردار باشد، و مطالب به ترتیب منطقی در کنار هم قرار گرفته باشد؛ مثلاً با بیان مسأله و هدف، و توضیح پیشینه کار و روش تحقیق شروع شود؛ سپس ابتدا مطالب اثبات شده و بدیهی، آنگاه استدلالهای مورد نظر با صغرا و کبرای منطقی و با مستندات لازم بیان گردد و این روند همچنان ادامه یابد تا نوشته به‌طور طبیعی به نتیجه مورد نظر ختم شود.

شیوه ذکر مستندات و منابع و مراجع، و چگونگی درج اطلاعات در جدولها و نمودارها و ذکر پاورقیها نیز مبتنی بر اصول و قواعدی است که معمولاً بر پایه معیارهای علمی جهانی استوار شده است و در هر کشور یا در بین اهل هر زبانی، با ویژگیهای زبانی و فرهنگی آن، متناسب و هماهنگ شده و جنبه بومی یافته است.

حتی ویژگیهای ظاهری عرضه مطالب علمی نیز از اصولی پیروی می‌کند که نسبت به سایر انواع نوشته، از دقت و ظرافت خاصی برخوردار است. این اصول حتی نوع و اندازه کاغذ، و شماره و رنگ حروف را نیز شامل می‌شود.

نوع و سطح مطالب علمی نوشته، و همچنین نوع و سطح دانش مخاطب مورد نظر، در همه موارد مورد

اشاره تأثیرگذار است و متناسب با هر یک از آنها، الزامات ویژه‌ای را به وجود می‌آورد. واقعیت این است که پاره‌ای از این اصول و قواعد، گاهی آن‌قدر ریز و تخصصی می‌شود که سبب می‌گردد دانشمندان هر رشته برای جنبه‌های تخصصی کار خود، به تدوین و تنظیم اصول و قواعد ویژه‌ای پردازند.

ما در این کتاب، به قواعد نگارش متون علمی به زبان فارسی به صورت عام نظر داریم و هر جا هم که لازم شود، موضوعی را به صورت فرضی و اختصاصی در نظر بگیریم، زبان و ادبیات فارسی را در نظر خواهیم گرفت. مخاطبان ما در این کتاب، در درجه نخست، دانشجویان و پژوهشگران عرب زبان رشته زبان و ادبیات فارسی هستند؛ اگرچه مطالب کتاب به گونه‌ای تنظیم شده است که همه نویسندگان آثار علمی به زبان فارسی - اعم از ایرانی و غیرایرانی - می‌توانند از آن استفاده کنند. در پایان لازم می‌دانم از سرکار خانم افسون قنبری و سرکار خانم سیمین هاشمی که هر یک در مقطعی از مراحل پایانی کار، این کتاب را با دقت خواندند، و اصلاحاتی را در آن به عمل آوردند، صمیمانه قدردانی کنم، همچنین از مسئولان محترم «سمت» به خصوص آقایان دکتر احمدی رئیس محترم سازمان، دکتر مرقاتی، دکتر سعیدی و آقای محمدجواد ابوالقاسمی معاونان محترم سازمان که در تهیه و انتشار این کتاب سهم عمده‌ای داشتند، بسیار سپاسگزارم.

غلامحسین غلامحسین زاده
عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس
بهار ۱۳۸۹